

Sport jako projevový impuls vědomí

Rudolf Kischnick

Dnešní vědomí nemá ponětí o tom, že každý pohyb může znamenat určitý stupeň na cestě - buď k vyššímu člověku (k vyššímu já), nebo k podčlověku (k démoničnu). Sport neprovozujeme za účelem sebevýchovy, ale abychom se mohli vyžít. Tělesný pohyb je pro nás v nejlepším případě vyrovnáním jednostranného nervového zatížení. Že by sport mohl mít i jiné poslání, se nám zdá nemyslitelné. Moderní vědomí nezná žádný vývoj mimo a nad rozumovou oblast. Pro ně neexistuje možnost spojit se s duchovním světovým proudem na základě školení a stupňování sil, které jsou podkladem myšlení. Tím se ztrácí všechny souvislosti, kterými by bylo možno rozšířit podstatu tělesného cvičení nad běžné, triviální chápání.

Proč se jeden věnuje horolezectví, druhý lyžování a třetí jízdě na koni, zůstává v podstatě nevysvětlitelnou hádankou. Tato otázka se projeví v novém světle teprve tehdy, když připustíme, že z lidských hlubin se rodí nový vztah ke světu, který se však zpočátku nedokáže realizovat v duchovní oblasti a proto se projeví nějakou náhražkou v tělesné činnosti. Je sport skutečně zakrnělý a deformovaný duchovní impuls? Z hlediska této otázky probereme v následujícím některé moderní sporty. Až když se nám podaří takto se přiblížit k problému tělesných cvičení, ozřejmí se lidem jejich význam.

Horolezectví

Od začátku našeho století se stalo horolezectví velkou módou. V předvečer korunovace královny Alžběty II. (1953) byla rozhlášena zpráva o zdolání nejvyšší hory světa, Mount Everestu. V celém světě se o tom s o tom s obdivem mluvilo. „Nejvyšší bod Země byl zdolán! říkalo se, „Někomu neznámému se to povedlo! Ještě před sto lety by se tomu lidé smáli, ale časy se změnilly. Z horolezectví se stala vážná záležitost. Proč vlastně? Imponuje čistě tělesný výkon, nebo jsou ve hře národní city? Obojí, ale hlavní věc tkví někde docela jinde.

Instinktivně každý v sobě cítí: Také ty musíš být horolezcem, musíš se drát do výšin a dobýt vrchol. Také tvá cesta vede podél propastí a útesů, musíš čelit bouřím a mrazu, než dosáhneš sféry vyrovnaní na vrcholu. Kdo dosáhne velké osamělosti na vrcholu, může dýchat čistý vzduch věčné moudrosti. Pod ním leží všechno pomíjející a nad ním se klene blankytná obloha. Je dosažena oblast čistých záměrů.

Cesta žáka duchovního školení se velmi podobá cestě horolezce. Mnoho let o něco usiluje zdánlivě zbytečně. Kupí se před ním skalní stěny a obrovské bariéry, nemůže dál. Ale tyto překážky jsou duševní a proto také musí být překonány zevnitř.

Hory člověka přitahují a mnoho lidí k sobě připoutají navždy. Člověk potřebuje strmé výšky, skály a nebezpečí. V mnohých myslích žije silná touha dostat se nahoru, do výše. Hora je smyslový obraz překážky, která se musí překonat, aby se člověk dostal na vyšší stupeň. Život je riziko, riziko je zisk. Člověk se chce ve výškách opět nalézt. Ve 20. století usiluje o vyšší skutečnost a výstup na čisté vrcholky hor, pokryté sněhem, odpovídá touze po sjednocení se s čistou ideou. Zde je sféra pravdy, tam je vystupňování pozemského. Nejvyšší vrcholy jsou ve sféře věčného sněhu. Na nejvyšších bodech mizí pozemský prach a Země chce jiskřícími ledovými krystaly sloužit už jenom paprskům světla. Myšlenky z takových výšin, čistota a světlo přivádí člověka k nadmyslovému světu.

Tomu, kdo určitým způsobem na sobě pracuje, se může projevit imaginace hory. V předivu duchovních obrazů je hora viděna jako stanice na cestě duchovního školení. Prožije to sám, ale teprve tehdy, když je zralý, když je dosaženo určitého stupně duševního vývoje. Vnitřní obraz se objeví teprve, když bylo vynaloženo dostatečné úsilí. Ve vnějším světě je to opačně. Nejprve je zde obraz, například horské krajiny, který podněcuje člověka k určité činnosti. Kdo na vnitřní cestě dosáhl imaginace hory, dosáhl už určitých duchovních schopností. Naproti tomu, kdo má obdobný smyslový zážitek ve vnějším světě, je teprve na začátku, velké zkoušky stojí ještě před ním, zatímco ten první je má již za sebou.

Na tomto příkladě vidíme vztah mezi vnější a vnitřní činností. V dnešním věku nezáleží na tělesném výkonu, ale na duchovně-duševním. Jestliže se však promešká navázání spojení se silami vnitřního postupného vývoje, pak předstoupí před duši varující obraz vnějšího světa. Hora se stane problémem, noční můrou, osudem. Jestliže se člověk s těmito problémy vypořádává morální vůlí, vnitřně, pak není třeba takové vnější řešení.

Lyžování

Cesta lyžaře vede dolů, prožívá především sjezd. Vede z výšin do údolí, kde končí. Tento konec můžeme označit jako nulový bod. Sjezd je zakončen příslušným švihem, po kterém následuje okamžik ticha. Současně se probouzí vědomí, že nyní nastane obtížný výstup nahoru, který musí být vybojován metr po metru. Příkrý protiklad mezi jakoby okřídleným sjezdem a namáhavým, úporným výstupem charakterizuje lyžování jako cvičení hiv vlastního středu. Ten musí být nalezen a prožit jedině v onom bodě, který jsme označili jako nulový.

Dnes navštěvuje zimní hory množství lidí. Mnozí proto, aby prožili přírodu, další aby vychutnali opojení z rychlosti. Jsou však i jiní, a není jich málo, kteří chtějí prožít tento nulový bod. Především jsou to ti, kteří odmítali službu lyžařských vleků a lanovek jako nemorální, neboť se chtějí dostat na horu vlastními silami.* Nechtějí, aby jim bylo něco věnováno a chtějí si prožitek z rychlého sjezdu zasloužit. Z těžké cesty mají stejnou radost jako z lehké. V tom je třeba spatřovat určitý morální postoj. Ne každý se spolčící na vlastní síly a vůli k tomu, aby se opět dostal nahoru, když se ocitl dole.

Lidská individualita přichází z výšin, musí najít cestu do údolí a mnozí zůstávají dole po celý život. Mnozí se chtějí dostat nahoru uměle, s rafinovaností, aby si mohli užít jízdu z kopce. Výstup má za ně převzít někdo jiný. To se však ve velkých životních souvislostech ukazuje jako iluze. Takto je nutno pohlížet na lyžování z hlediska mravnosti.

Plavání

Správná doba, kdy se má začít s plaváním, je mezi 10. a 12. rokem V této době hledá dítě spojení s vodním živlem. Je třeba, abychom viděli, s jakou libostí se dítě v tomto věku vrhá do vody a jaká svěžest prochází tělem, které je obklopeno vodou. Učení plavání v tomto věku je bez obtíží. Důvod pro to je ten, že dítě samo je ještě obklopeno proudícími éterickými silami a současně zvedá samostatně hlavu do výše. Zde je možno nalézt určitou paralelu. Zvedání hlavy nad hladinu při plavání odpovídá schop

* Poznamenejme, že ještě nedávno na Fakultě tělesné výchovy a sportu jedna z oit/i I na státní zkoušce zněla: Co je jízda z kopce? Správná odpověď byla: Odměna za jízdu do kopce. (pozn. vydavatele)

nosti povolna samostatně a logicky myslet. Každé tělesné cvičení je zvláště blízké určitému životnímu úseku. Plavání odpovídá věku 10 až 11 let. Jak se však projevuje v pozdějším věku?

K zodpovězení této otázky je třeba se blíže podívat na tento fenomén jako takový. Kdyby byl člověk ve vodě nečinný, pak jde ke dnu. Působení plavání spočívá právě v tom, že se člověk musí udržovat nad vodou. Zvířata se nemusí učit plavat. Mnohá z nich nemusí učinit ani ten nejmenší pohyb, aby se udržela na vodě. U člověka je to jiné. Jestliže v proudícím elementu nic nečiní, pak klesá ke dnu. Záležejí tedy na stálé činnosti a hýbání se. Ve vodě není lenost hřích, ale zánik.

Kdo se cítí být silně přitahován k vodě nebo k plavání, ten by měl na sobě zjistit, zda má vztah k vnitřní aktivitě či nikoliv. Pak totiž s údivem může objevit, že flegmatici, kteří nemají žádné nadání pro tvořivou činnost, projeví obdivuhodnou životnost, jakmile skočí do vody. Hledají totiž přístup k vnitřnímu oživení zevnějška. Také moderní sportovní plavci jsou skupinou lidí, hledajících nevědomě přístup k éterickým silám, které však nemohou najít, neboť nedokážou v sobě probudit vnitřní aktivitu a nedokážou se proměňovat a obnovovat. K tomu je třeba, aby se člověk proměnil od myšlenek, idejí až po své zvyklosti. To je však pro mnohé nepohodlné a obtížné. Kdo na základě sebevýchovy dokáže zladit síly vlastního éterického těla v proudící organismus, ten pro sebe vyřešil problém vodního živlu. Pro něj je osvěžující koupel za horkého dne darem, nikoliv však duševní nutností.

Jízda na koni

Dnes je kůň vytlačen motorem. Jezdectví náleží do minulé epochy, v boji o holou existenci pro něj již nezůstalo místo. Je jen pár lidí, kteří si mohou dopřát luxus mít koně. Spíše si však opatřují auto nebo motocykl. Na motocyklu se člověk naučí jezdit za půl hodiny, ale naučit se jezdit na koni vyžaduje několik roků. Dnešní mládež počítá s koňskými silami, nikoli však se živým stvořením. Je také snazší přidávat plyn než pobízet koně.

V minulých dobách se vědělo o významu jezdeckví a kladl se důraz na to, aby mládež toto umění ovládala. Zdravým instinktem se vědělo, že existuje vztah mezi silami temperamentu, které jsou vázány na krev, a koněm. Mladému člověku se neříkalo, aby se ovládal a krotil svůj temperament, nýbrž se mu dal kůň. Dějiny lidstva jsou úzce spjaty s koněm, víc než s jinými zvířaty, a to nejen z hlediska vnější užitečnosti ve válce a v hospo dářství, ale i z hlediska výchovného významu jezdeckví. Tyto staré zvyky a znalosti zanikly. Zájem o jízdu na koni upadá a koně vidíme zřídka. |* tento vývoj zaviněn jen technikou, nebo je příčina v samotném člověku?

K zodpovězení této otázky je třeba se blíže podívat na to, co u člověku potřebuje otěže: Jsou to zděděné síly temperamentu. Až do minulého století hrály tyto síly velkou úlohu,

neboť pomocí správného míšení temperamen tu se mohl rozvinout duch a genialita. Dnes je to jiné, neboť tělesnost se stala hustší a pevnější a síly krve již tak neproráží jako v dřívějších dobách. Problémem se stala tíže, těžkopádnost či setrvačnost. Člověk nechce být držen na uzdě, naopak, chce se zrychlit. Z vnějšího hlediska to činí stroj, z vnitřního duch. Člověk v michaelské době chce být aktivní a to z vlastní síly. Síly temperamentu, které jsou ještě darem přírody, jsou omezeny v důsledku změněného vztahu k tělu. Sklon ke hmotě převažuje, ale právě on dává člověku současnosti možnost samostatného duchovního vzestupu, To, co si vybojuje na hmotě, je jeho nejvlastnější vlastnictví a náleží jen jemu. Mládeži se dnes otvírají možnosti jako nikdy předtím. Jestliže se podaří probudit síly mravních idejí, pak dnešní mládež nezůstane trčel v duševnosti, jako mládež minulosti, nýbrž přiloží svou silnou ruku k tomu, aby duchovní princip byl uskutečněn až dolů do hmoty. Jestliže se neprobudí latentní možnosti, které v ní dřímají, pak převládne démon egoistické pudovosti. Mladý člověk pak půjde za tělesnými žádostmi a s logickou následností bude toužit nastolit své právo.

Jestliže se však podaří vybudovat kontakt s oživujícími silami mravních impulsů, pak lze od mládeže očekávat to nejvyšší. Tato mládež nechce být svazována, nechce být vedena na otěžích, ale chce být proéteričtěna tak, aby jednou dokázala hrát na nástroji těla tvořivých sil, které přijímá své intence z kosmu.

Pozemská inteligence má mizet a s ní i kůň. Fyzický člověk již nepotřebuje jezdit na koni, ale za to má vyšší člověk dostat do rukou éterické síly Jezdectví jako univerzální výchovný prostředek svou úlohu dohrálo.

Plachtaření

Kdo dovede plachtařit, dovede využívat sil vzdušného elementu. Dokud nebyly parníky, bylo plachtaření nezbytnou záležitostí pro hospodářství a dopravu. Dnes bychom se mohli domnívat, že plachetnice je zbytečná,

Ukazuje se však, že tomu tak vůbec není. Značný počet lidí se ve volném čase věnuje chytání větru do plachet a využívání jeho síly pro vlastní potřebu. Lidé prožívají své volné chvíle s plachtařením a pro mnohé je to samozřejmostí. Proč by nemělo? A přece by bylo pošetilostí věřit, že tomu tak bylo vždy. Dokud sehrávalo plachtaření značnou roli v praktickém životě, tak, jako před sto léty, lidé ani nepomysleli na to, že by si dávali ještě takou námahu, aby ve sváteční den křižovali vodu sem a tam. Proč taky? Bylo by to přece nesmyslem. Teprve moderní pojetí života přináší pojem volného času a zdánlivě nicotnou činnost ve formě tělesné námahy.

Tyhle skutečnosti, že lidé jdou za zelení či za vodou, bychom mohli samozřejmě lehce vysvětlovat dobou. Takováto objasnění nás však neuspokojí, protože z nich vyplynou další a další otázky a v nich se nakonec ztratí jakýkoliv základ k takové odpovědi.

Ta spočívá nakonec v samotném člověku a ve zcela jiném duševním postoji. To, co se především změnilo, je vztah moderního člověka k myšlení. To bylo až do minulého století vázáno na smyslové vjemy. O jiné realitě, než kterou nám zprostředkovávají smysly, se nediskutovalo. Avšak od začátku tohoto století nastává přeměna. Myšlení či přesněji síly, které jsou jeho podkladem, vstupují jako duchovně-duševní skutečnost do oblasti vnímání a tím se otevírá nové pole zkušeností. Duchovní věda jako pokračování přírodní vědy vstupuje do období své legitimní vlády.

Mohli bychom se ptát, co to má vlastně všechno společného s plachtařením a s uspořádáním volného času. Tyto věci stojí přece tak daleko od sebe, že je sotva můžeme dát do souvislostí. Kdo však takto smýšlí, je na omylu, protože právě toto uvolnění myšlenkových sil od smyslových dojmů umožňuje, abychom se také v tělesné činnosti snažili o něco, co není účelové, nýbrž co děláme pro věc samotnou.

Dříve bylo plachtaření práce, dnes je to rekreace. Dříve muselo každé zaměstnání, které bylo spojeno s nasazením vůle, být prací, neboť nemohlo být konáno samo pro sebe. Teprve začátkem našeho století mohly být síly vůle vyzdviženy přímo do vědomí. Být vědomě činní ve vůli, aniž bychom chtěli docílit něco vnějšího a přece při tom něco prožít, je něco zcela nového. V tom je rozdíl vývoje vědomí moderního člověka oproti době minulé. Kdo nesytí silou vůle ego, ale ideu, ten se zasazuje pro pravdu zcela osobně, při tom ale nadosobním způsobem. Toto nasazení se dnes projevuje všude, kde se sportuje. Plachtaření je jen zvlášť markantním příkladem tohoto směřování. Právě, že z hlediska praktického života se na něj musíme dívat jako na překonané, má zvláštní lidské a do budoucna poukazující črty.

Základem plachtaření je ovládnutí větru a bouře. Plachtař se musí vypořádat se silami větru. Co je venku vzduch, to jsou uvnitř síly žádosti a vášně. Čím více jsou očištěny od egoismu a usměrněny neosobním způsobem k vyšším cílům, tím více se z vášně stává nadšení. Nadšením jsou uvolněné síly duše řízeny seshora a člověk se cítí jimi nesen, okřídlen.

Co činí člověk při plachtaření, to činí podobným způsobem žák duchovní cesty, když se zmocňuje sil žádostí tím, že je řídí směrem k mravnosti. V době duše vědomé jsou tyto síly jediné, které dávají životu jistotu a vedení. Jenom ony mohou zabránit tomu, aby člověk tak či onak neztroskotal jako lod.

Abychom tomuto zamezili, zkoušíme své síly v plachtaření. Zajisté, máme na to i vnější příčiny a jen zřídkakdy hledáme za tím duchovní realitu. Avšak samotná skutečnost, že člověk je vázán na předmět, je k zamyšlení.

Moderní život je, pozorováno z této strany, mimo vší logiku. Je však pochopitelný, když právě takové zdánlivě vnější věci prosvítí touha po duchu. Až pak se rozvíjí pravé sociální porozumění, protože umíme činy jiných zařadit do velkých souvislostí. Nezůstáváme při jedné daných skutečnostech, ale chtěli bychom je rozvíjet dál, přes primitivní počáteční studium.